

## PROF. DR. SÜLEYMAN ULUDAĞ EMEKLİ (Mİ) OLDU

Mustafa KARA\*

Din ve kültür hayatımız üzerine düşünen, dinî ilimlerin çağdaş durumunu tesbit etmeye çalışan, din eğitim ve öğretiminin tarihiyle ilgilenenlerin ilgi alanına girecek olan şahıslardan biri de Süleyman Uludağ'dır.

O, ülkemizde din eğitim ve öğretiminin yapı(a)madığı yılların tam ortasında 1937'de Amasya'nın Akyazı köyünde doğdu. Uzun yıllar ziraat ve hayvancılıkla meşgul oldu. Askerliğinin yaklaştığı yıllarda kardeşinin nüfus cüzdanıyla Çorum İmam Hatip Okulu'na girdi. Kaybolan yılları telafi etmek istercesine büyük bir aşkla kitaplarda "fânî" oldu. Tasavvufî terimlerle ifade etmek gerekirse ona "üveysî" demek gerekir. Yani o kendi kendini yetiştirdi. Büyük oranda kendi kendinin muallimi oldu.

1949'da eğitim ve öğretime başlayan Ankara İlahiyat Fakültesi'nden sonra 1959'da açılan ikinci dinî yüksek tahsil kurumu olan İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nde "seyr ü sülûk"una devam etti. İstanbul'da çok farklı "meşreb" mensubundan feyz aldı. İslam düşüncesinin farklı "neşve"lerini tanıdı ve "Câmiu't-turuk" oldu. İşte İstanbul "mürşid"leri, işte "oniki"ler ve neşveleri:

Muhammed Tavit Tancî	→	Mutezilî
Ali Nihad Tarlan	→	Kalenderî
Nihad Sami Banarlı	→	Rifaî
Mahir İz	→	Nakşî
Hilmi Ziya Ülken	→	Felsefî
Ömer Nasuhi Bilmen	→	Sünnî
Ahmet Davudoğlu	→	Hanefî
Halil Can	→	Mevlevî
Zekâî Konrapa	→	Tarihî
Ömer Kirazoğlu	→	Mimarî
Necla Pekolcay	→	Edebî

\* Prof. Dr., Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tasavvuf Anabilim Dalı.

Muhammed Hamidullah —> İlmî

1967'de "İcazetnâme"sini aldıktan sonra Şeyh Şaban-ı Veli'nin mücaviri oldu. İlk feyiz kaynağı olan mektebin, İmam Hatip Okulu'nun Kastamonu'daki kardeş okulunda "mürşid" oldu. Öğrendiklerini öğretmeye başladı. Gençlere İslâm'a "teslim" olmanın usulünü yani Yunus'un aydınlık yolunu gösterdi:

*Şeriat tarikat yoldur varana  
Haqiqat marifet andan içeru*

İstiklâl Harbi yıllarında *Sebilurreşad Dergisi'*ni bu şehirde çıkaran ve halka camilerde, dergâhlarda vaaz ederek "cihâd-ı ekber"e destek veren Akif'in aşkı ile "tâlib"leri buluşturdu:

*İhtiyar amcam dinler misin oğlum Nevruz  
Ne büyük söyle ne çok söyle yiğit işte gerek,  
Lafı bol kârı geniş soyları taklîd etme  
Sözü sağlam özü sağlam adam ol, ırkına çek!*

Kastamonu'da tanıştığı derviş-meşreb insanlardan biri de İhsan Ozanoğlu idi. Şu mısralar ona aittir:

#### **FÂZIL-I MUHTEREM SÜLEYMAN BEY'E**

*Keşfeyle sırr-ı künhünü, gizleme, 'ryân ol,  
Setr eyleme gencineni, ma'lûm-ı cihân ol,*

*Kânûn-ı ilâhî iken izhâr u tecellî,  
Endişe gerekmez, reh-i irfânda revân ol!*

*Ey vâris-i feyz-i ezelî, kân-i fazîlet,  
Atşân-ı füyûzâta müdâm dâru'l-emân ol!*

*Tenvîr ile, irşâd ile, te'lîf ile her-bâr  
Mahbûb-ı Hüdâ, mazhar-ı elîâf-ı cinân ol!*

*İhsan sana ez cân u dil olmaқта duâ-hân  
İrfân u fazîlette Süleymân-ı zaman ol!*

*Kastamonu, 28/02/1970  
İhsan Ozanoğlu*

Üç yıl sonra Seyyid Muhakkık-ı Tirmizî'ye mücavir oldu. İkinci feyz kaynağında, Kayseri Yüksek İslâm Enstitüsü'nde "üstâd" oldu. "Tasavvuf" derslerinin tedrisine başladı. Mevlevî Ahmed Remzi Dede'nin kabrini ziyaret ettiğinde hâtiften bir ses duydu:

*Gel ey zâir sakın gâfil bulunma dehre meyl etme  
Senin cismin dahi dest-i ecel zir-i tûrab eyler  
Gel ey zâir oku bir fatiha lillâh için  
Sen de muhitac-ı dua olsan gerek, bi kâf u kîf*

Muhibbi Mustafa Kara vasıtasıyla "Dergâh" neşriyatla tanıştı.

1975'te İslam'da Mürşid ve İrşad Faaliyeti'nin telifi ile Kuşeyrî Risalesi'nin tercümesini tamamladıktan sonra Davud-ı Kayserî'yi takip ederek ilk Osmanlı başkentine doğru yola çıktı. Davud-ı Kayserî'nin kabrini İznik'te ararken Eşrefoğlu Rumî'nin davetini duydu:

*Gel bu aşkın şerbetinden bir kadeh nûş eylegil  
Gel bu aşk ile başını tâ ebed hoş eylegil  
Gel bu aşk ile bugün kıtreni deryaya ilet  
Gel beru derya ile derya olup cûş eylegil*

Daha sonra Bursa'nın İpekçilik semtinde Osman Gazi'nin yaptırdığı Balabanbey Kalesi'nin yanında kartal yuvasını andıran bir yerde karar kıldı. Osmanlı Sultanının yaptırdığı "Hünkâr Köşkü"nü'nün altında "Gönül Sultan"larını yetiştirmek için "riyâzet-ı rûhiye"nin "yol"larını göstermeye başladı.

Birkaç gün sonra Üftâde'ye selâm verdiğinde şunları duydu:

*Gel beri ey gönlümün sahnında seyran eyleyen  
Zerrece bir kıtreyi aşkıla umman eyleyen  
Ehl-i irfan dedüler sen çıkmayınca aradan  
Bilemezsin kim dürür kendüyi pinhan eyleyen.*

Evliyâ burcu Bursa'da ziyaret ettiği yerlerden biri de İsmail Hakkı Tekkesi'nde yer alan Kütüphane idi. Orada Bursevî'nin nidasını duydu:

*Gel ey dil, oku esmâyı müsemâdan haber söyle  
Eğer feth oldu ise bu muammâdan haber söyle  
Yeter bu alem-i nâsut içinde bahs-i kâf eyle  
'Ev ednâ' sırrına er, Rab-i a'ladan haber söyle.*

Yazma eserler yönünden Türkiye'nin sayılı kütüphanelerinden biri olan Bursa Yazma ve Eski Basma Eserler Kütüphanesi de sık sık uğradığı mekânlar-

dan biri idi. Niyazî-i Mısırî'nin Mısırî Dergâhı'nda kaleme aldığı el yazma eserlerini barındıran bu mekânda araştırma yaparken Yunus'un meşhur beytinin şerhi mahiyetinde şu hikmetli sözleri duyar gibi oldu:

*Şeriatın sözleri hakîkatsiz bilinmez  
Hakîkatın sırları tarikatsiz bulunmaz  
O deryaya dalmağa can terkîn urmak gerek  
Canına kıymayınca o deryaya dalınmaz.*

1946'da Bursa'da kurulan "Eski Eserleri Sevenler Kurumu"nun başında Kâzım Baykal bulunuyordu. Emekli felsefe öğretmeni olan ve Bursa'da birçok tarihi binanın yıkılmasını önleyen, yıkılmış olan pek çok mabedi ayağa kaldıran Kâzım Baykal ile dost olmasının bir sebebi de hayranı olduğu İsmail Hakkı İzmirli'nin Dârulfünûn İlahiyat Fakültesi'nden talebesi olmasıydı.

Okumaya, konuşmaya, yazmaya, tercüme etmeye devam etti. Bazen Arapça'dan bazen Farsça'dan İslam medeniyetinin temel eserleriyle Türk okuyucusunu buluşturmak istedi. Bazı Osmanlı klasiklerinin aynen basılmasına yardımcı olurken bir kısmını yeni harflere aktardı.

Tasavvuf kültürü ile ilgili araştırma ve incelemeler yapan ve yapacak olan 'halife'lerin yetişmesine himmet etti, bir kısmına "hırka" giydirdi; bir kısmını eserleriyle besledi, büyüttü. İşte üniversitelerde Tasavvuf tarihi ile ilgili konuların "üçler" "yediler" ve "kırklar"ı:

**Üçler:** Mustafa Tahralı, İbrahim Düzen, Mehmet Demirci.

**Yediler:** Hasan Kâmil Yılmaz, Osman Türer, Ethem Cebecioğlu, Erhan Yetik, Abdülhakim Yüce, Mahmut Erol Kılıç, Mustafa Aşkar.

**Kırklar:** Dilaver Gürer, Reşat Öngören, Himmet Konur, Kadir Özköse, Hülya Küçük, Cengiz Gündoğdu, Mehmet Necmeddin Bardakçı, Ahmed Ögke, İsa Çelik, Süleyman Derin, Necdet Tosun, Ramazan Muslu, Halil İbrahim Şimşek, Sezai Küçük, Rıfat Okudan, Ömer Faruk Altıparmak, Hayri Kaplan, Seyfullah Sevim, Abdullah Kartal, Salih Çift, Abdurrezzak Tek, Zafer Erginli, Ali Bolat, Hasan Basri Öcalan, Ekrem Demirli, Muharrem Çakmak, Semih Ceyhan, Safi Arpaguş, Mustafa Çakmaklıoğlu, Vahit Göktaş, Ahmet Cahid Haksever, Hür Mahmut Yücer, Osman Nuri Küçük, Ali Tenik, İhsan Soysaldı, Süleyman Gökbulut, Osman Sacit Arı, Yüksel Göztepe, Hüseyin Kurt, Murat Özaydın.

1984'den beri Üsküdar'da kurulan İSAM'a, İslam Araştırmaları Merkezi'ne destek veriyor. Türkiye Diyanet Vakfı tarafından neşredilmekte olan *İslâm Ansiklopedisi*'nin tasavvufla ilgili maddelerinin yazım ve redaksiyonunu yönetiyor,

yönlendiriyor. Söz konusu ansiklopedinin dünya çapında bir seviye kazanmasında “tuz”u olanlardan biri de odur.

Bu günlerde Üsküdar’lı Muhammed Nasuhî’ye kulak veriyor:

*Gel özün saf eyle sûfi merd olup meydane gel  
Derd-i aşkı nûş edip bî-hûş olup mestane gel  
Zâhid-i bî-marifet pendini isgâ etme sen  
Varlığımı terk ile terk eyleyip merdâne gel*

## ESERLERİ

### Tasavvuf

#### I. Telif

1. Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2002, 392 s.
2. Süleyman Uludağ, *Tasavvufun Dili 1: Mürşid Mürid Yol*, Mavi Yayıncılık, İstanbul 2006, 270 s.
3. Süleyman Uludağ, *Tasavvufun Dili 2: Manevi Haller*, Mavi Yayıncılık, İstanbul 2007, 211 s.
4. Süleyman Uludağ, *Tasavvufun Dili 3*, İstanbul 2007, 243 s.
5. Süleyman Uludağ, *Sufi Gözüyle Kadın*, İnsan Yayınları, İstanbul, 1998, 192 s.
6. Süleyman Uludağ, *İnsan ve Tasavvuf*, Mavi Yayıncılık, İstanbul 2001, 303 s.
7. Süleyman Uludağ, *İslam Açısından Müzik ve Sema*, Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2005, 290 s.
8. Süleyman Uludağ, *İslam’da İrşad*, Marifet Yayınları, İstanbul 1998, 328 s.

#### II. Tercüme

1. İbn Haldun, *Tasavvufun Mahiyeti: Şifâu’s-Sâil*, çeviren: Süleyman Uludağ, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1998, 280 s.
2. Abdülkerim Kuşeyrî, *Tasavvuf İlmine Dair Kuşeyrî Risalesi*, çeviren: Süleyman Uludağ, Dergâh Yayınları, İstanbul 2004, 527 s.
3. Kelâbâzî, *Doğuş Devrinde Tasavvuf: Ta’arruf*, çeviren: Süleyman Uludağ, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1992, 325 s.
4. Hucvirî Ali b. Osman Cüllâbî, *Keşfu’l-Mahcûb: Hakikat Bilgisi*, çeviren: Süleyman Uludağ, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1996, 608 s.

5. Feridüddin Attar, *Evlîya Tezkireleri*, çeviren: Süleyman Uludağ, Kabcacı Yayınları, İstanbul, 2007, 783 s.
6. Muhammed ibn Münevver, *Tevhidin Sırları*, çeviren: Süleyman Uludağ, Kabcacı Yayınları, İstanbul, 2004, 396 s.

## **Kelâm-Fıkıh**

### **I.Telif**

1. Süleyman Uludağ, *İslam'da İnanç Konuları ve İtikadi Mezhebler*, Marifet Yayınları, İstanbul 1992, 448 s.
2. Süleyman Uludağ, *Akaid ve Kelâm*, Marifet Yayınları, İstanbul 1982, 288s.
3. Süleyman Uludağ, *İslâm'da Emir ve Yasakların Hikmetleri*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1995, 203 s.

### **II.Tercüme**

1. Teftazanî, *Kelam İlmi ve İslam Akaidi*, çeviren: Süleyman Uludağ, Dergâh Yayınları, İstanbul, 478 s.

## **Felsefe/İslâm düşüncesi**

### **I.Telif**

1. Süleyman Uludağ, *İslam Düşüncesinin Yapısı*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 288 s.
2. Süleyman Uludağ, *İbn Arabî*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1995, XII-208 s.
3. Süleyman Uludağ, *İbn Haldun*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1993, 158 s.
4. Süleyman Uludağ, *Bayezid-i Bistamî*, Türkiye Diyanet Vakfı, Yayınları, Ankara 1994, 196 s.
5. Süleyman Uludağ, *Fahreddin Razî*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1991, 158 s.
6. Süleyman Uludağ, *Cüneyd-i Bağdadî* (Baskıda)

### **II.Tercüme**

1. İbn Rüşd, *Felsefe-Din İlişkileri: Faslu'l-Makâl*, çeviren: Süleyman Uludağ,

Dergâh Yayınları, İstanbul 1985, 364 s.

2. İbn Haldun, *Mukaddime* (1-2), çeviren: Süleyman Uludağ, Dergâh Yayınları, İstanbul 2004, 1221s.
3. Satı el-Husrî, *İbn-i Haldun Üzerine Araştırmalar*, çeviren: Süleyman Uludağ, Dergâh Yayınları, İstanbul 2001, 416 s.
4. Gazalî, *İslâm'da Müsamaha*, Marifet Yayınları, İstanbul 1990, 96 s.

### Çağdaş Konu ve Tartışmalar

1. Süleyman Uludağ, *İslâm'da Faiz Meselesine Yeni Bir Bakış*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1998, 339 s.
2. Süleyman Uludağ, *İslâm Siyaset İlişkileri*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1998, 261 s.

### Seyahatnâme

Süleyman Uludağ, *İran'a ve Turan'a Seyahat*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2002, 296 s.

Resmi görevler devam ederken İslam dünyasının ve Avrupa'nın birçok bölgesini kendi imkânlarıyla gezdi, gördü. Tiran ve Tahran'ı, Kahire ve Kazan'ı, Berlin ve Bakü'yü Dağıstan ve Türkmenistan'ı Ürgenç ve Üsküp'ü gördü. Gördüklerini yazdı.

### Ders Kitapları

1. *Kelâm Dersleri*, İrfan Yayınları, İstanbul 1969.
2. *Tasavvuf Tarihi*, (Komisyon), YAYKUR için, Ankara 1976.
3. *Din Kültürü Ahlâk Bilgisi*, (Komisyon), Ülke Yayınları, Ankara 1998.

### Sadeleştirme

1. Abdurrahman Câmî, *Evlîya Menkıbeleri/Nefhatü'l-Üns*, çeviren: Lami Çelebi, hazırlayan: Süleyman Uludağ, Mustafa Kara, Marifet Yayınları, İstanbul, 1998, 888 s.
2. Katip Çelebi, *Mizânu'l-hak fi ihtiyaril-ehakk: İslâm'da Tenkid Ve Tartışma Usûlü*, hazırlayan: Süleyman Uludağ, Mustafa Kara, Marifet Yayınları, İstanbul 2001, 240 s.<sup>1</sup>

1 Hocamızın eser ve makâlelerinin tam bir dökümü, kendisiyle yapılan geniş röportajlar ve dostlarının hatıraları için bk. *Süleyman Uludağ Kitabı*, Dergâh Yay., İstanbul 2008.

Süleyman Uludağ, yüzyıllardan beri İbn Arabî'nin, Mevlânâ'nın, Molla Fenârî'nin, Niyâzî-i Mısırî'nin, Hacı Bektaş Veli'nin, Ahi Evren'in, Sadreddin Konevî'nin, Aşık Paşa'nın, Eşrefoğlu'nun Anadolu insanına ve tüm dünyaya söylediklerini yeni bir uslûb ve kılıfla sunuyor. *Mantıku't-Tayr*'ı (kuş dili) okumaya, okutmaya, anlamaya ve anlatmaya çalışıyor. Aynı kasideye yer alan Yunus'umuz ise şöyle buyuruyor:

*Süleyman kuş dilin bilur dediler  
Süleyman var Süleyman'dan içeru*